

Ptačí oblast Boletice představuje krajinu stejnojmenného vojenského újezdu, v níž díky specifickému způsobu obhospodařování zůstaly zachovány optimální biotopy pro skřivana lesního, chřástala polního a další ptačí druhy.

OCHRANA EVROPSKY VÝZNAMNÝCH LOKALIT A PTAČÍCH OBLASTÍ SOUSTAVY NATURA 2000 V ČESKÉ REPUBLICĚ

CO JE NATURA 2000?

Na úvod si řekněme několik základních údajů o tom, co vlastně Natura 2000 představuje, co ji tvoří a v čem pro nás může být přínosem. Natura 2000 je evropská soustava chráněných území, která umožňuje zachovat přírodní stanoviště a biotopy vybraných druhů v jejich přirozeném areálu rozšíření ve stavu příznivém z hlediska ochrany, popřípadě umožní tento stav obnovit. „Evropská“ v tomto případě znamená, že lokality této soustavy jsou vyhlášovány ve všech 27 státech Evropských společenství (ES). Stejně jako v ostatních státech ES je soustava Natura 2000 i na území České republiky tvořena ptačími oblastmi a evropsky významnými lokalitami. V dalším textu se pokusím naznačit, co má Natura 2000 v České republice chránit a s jakými problémy se její ochrana musí vypořádat.

Vyhlašování lokalit soustavy Natura 2000 vychází ze dvou směrnic Evropských společenství, směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, které členskými státy ukládají zajistit ochranu vybraných přírodních stanovišť a druhů, významných pro Evropská Společenství. Tyto směrnice byly implementovány do naší legislativy v roce 2004 novelizací zákona o ochraně přírody a krajiny. Důsledkem je vyhlášování dvou typů chráněných území:

Ptačí oblasti (PO) se vyhláší na základě směrnice Rady Evropských společenství o ochraně volně žijících ptáků již od roku 1979). Vyhláší se pro druhy ptáků, uvedené v Příloze I směrnice. Tyto druhy musí být předmětem zvláštních opatření, týkajících se ochrany jejich stanovišť, s cílem zajistit přežití těchto druhů a rozmnožování v jejich areálu rozšíření. Ptačí oblasti jsou v ČR novou kategorií chráněného území a jsou zřizovány nařízením vlády.

V současné době je u nás vyhlášeno 39 ptačích oblastí, z nichž největší je Šumava (cca 97.493 ha) a nejmenší rybník Řezabinec (111 ha).

Evropsky významné lokality (EVL) se vyhláší pro typy přírodních stanovišť a pro druhy živočichů a rostlin, jejichž ochrana vyžaduje vyhlášení zvláštních oblastí ochrany na základě směrnice o stanovištích z roku 1992. Stanoviště a druhy, které jsou v zájmu Společenství, jsou vyjmenovány v přílohách této směrnice. EVL jsou v ČR vyhlášeny nařízením vlády č. 132/2005 Sb. (tzv. národní seznam evropsky významných lokalit, obsahuje celkem 879 lokalit). Lokality národního seznamu byly následně v roce 2007 rozhodnutím evropské komise zařazeny do celoevropského seznamu k lokalitám původních členských států. V České republice budou v nejbližších letech EVL z převážné části včleněny mezi

Zachovalý porost acidofilní bučiny v katastru Harrachova (svahy Rýžoviště). Tento typ přírodního stanoviště je předmětem ochrany v EVL Krkonoše, doupané kmeny zároveň představují hnízdní biotop ptačích druhů chráněných v PO Krkonoše (lejsek malý, datel černý, kulíšek nejmenší).

EVL Bezručovo údolí u Chomutova – koniklec otevřený (Pulsatilla patens) je evropsky významným rostlinným druhem, pro nějž jsou vzhledem k jeho rozšíření v ČR vyhlášeny EVL pouze v severních a severozápadních Čechách. Naopak výhradně na jižní Moravě jsou soustředěny výskyt a vyhlášené EVL s ochranou druhu koniklec velkokvětý (Pulsatilla grandis).

zvláště chráněná území, nebo mohou v jednodušších případech požívat tzv. smluvní ochranu, bude-li možné tak účinně zabezpečit stav předmětu ochrany.

STAV VYHLAŠOVÁNÍ LOKALIT SOUSTAVY NATURA 2000

Soustava Natura 2000 není úplně neměnná, což dokazuje mj. jiné fakt, že v současné době připravují AOPK ČR a MŽP doplnění dalších lokalit do národního seznamu EVL (viz např. http://www.env.cz/www/dav.nsf/nar_seznam_07/seznamy/skupiny.html). Zčásti se jedná o přidání dalších předmětů ochrany do stávajících EVL, případně o úpravy vedení hranic, v dalších případech se pak jedná o zcela nové lokality, které by měly mj. pokrýt více výskytů přírodních stanovišť. Jejich budoucí vyhlášení je v současnosti již předjednáváno s vlastníky a do září 2008 by měl být Evropské komisi zaslán hotový návrh na doplnění lokalit. Několik lokalit (přesně je jich celkem 22) bude naopak z národního seznamu vyškrtáno, protože na nich mezitím zanikl výskyt předmětu ochrany (a proto nebyly schváleny ani v rozšířeném evropském seznamu).

Důvodem doplňování lokalit je především výsledek projednávání původního národního seznamu s Evropskou komisí, která konstatovala u řady stanovišť a druhů nedostatečné pokrytí jejich ochrany v dosud vyhlášených lokalitách. Zároveň by se měl alespoň částečně napravit stav, při němž jsou lokality pro jed-

Ptačí oblast Novodomské rašeliniště – Kovářská. Většinu území pokrývají převážně nepůvodní porosty na imisemi silně poškozených plochách. Dnes toto území hostí silnou populaci tetřívka obecného, pro nějž byla ptačí oblast vyhlášena především.

Kuňka žlutobřichá je evropsky významným druhem, pro nějž je v ČR vyhlášeno téměř dvacet EVL. Rozmnožovací biotopy v nich dnes představují převážně antropicky vytvořené tůně (bývalá vojenská cvičiště s vyježděnými kolejeji na cestách, zatopené pískovny, cihelny apod.), případně mokřady v okolí rybníků.

notlivé předměty ochrany v území ČR rozmístěny velmi nerovnoměrně. Např. v Plzeňském kraji jsou EVL vyhlášeny většinou k ochraně živočišných druhů (představují předměty ochrany v 39 lokalitách z celkem 47), jen vzácně k ochraně druhů rostlinných (5 lokalit) a co se týká přírodních stanovišť, k jejich ochraně jsou dosud určeny pouze 4 lokality (z nichž je ale např. EVL Šumava plošně velmi rozsáhlá, jako předměty ochrany zahrnuje jak stanoviště, tak i rostlinné a živočišné druhy).

Ani seznam ptačích oblastí není ještě definitivní – jako dosud poslední PO byla vyhlášena s platností od 1. června 2008 lokalita Heřmanský stav-Odra-Poolší, ale odborná kritéria pro vyhlášení splňují ještě další dvě lokality (Českokobudějovické rybníky a Dehtář). Zatímco odborníci z České společnosti ornitologické stále usilují o jejich vyhlášení za ptačí oblasti (Česká republika je k tomu mimo jiné zavázána jakožto členská země Evropské unie), skutečnému vyhlášení této ochrany dosud brání především ekonomicko-

politické důvody, případně obavy místních obyvatel. Přitom se dá říci, že vyhlášení PO by oproti stávajícímu stavu nemělo přinést žádné nové zákazy či problémy pro obyvatelstvo. Pokud dojde k omezení některých místních subjektů (např. zemědělci hospodařící na území ptačí oblasti), mají tito hospodáři možnost přihlásit se o finanční příspěvky do agroenvironmentálních programů (AEP), které podporují šetrné hospodaření a tím i biodiverzitu zemědělské krajiny.

V ČEM SE LIŠÍ ÚZEMÍ NATURA 2000 OD STÁVAJÍCÍCH REZERVACÍ A JINÝCH CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍ A JAKÉ JSOU V NICH PODMÍNKY OCHRANY?

Plošně nejrozsáhlejší „naturové“ lokality představují velkoplošná území zachovalé přírody, zpravidla s tradičním pojetím ochrany přírody, kde se překrývají zvláště chráněná území (CHKO, NP), ptačí oblasti i evropsky významné lokality s velkým množstvím předmětů ochrany (např. Šumava, Krkonoše, Beskydy, Krivoklátsko apod.). Nejpočetnější je však skupina menších lokalit zahrnující biotopy a krajinné fenomény úzce spjaté s dlouhodobou lidskou činností či dokonce s intenzivními projevy narušování krajiny (např. vojenská cvičiště, pozůstatky důlní činnosti – štoly, lomy a pískovny). Nijak vzá-

né nejsou ani lokality tvořené lidskými sídly, někdy i jednotlivými stavbami (např. kostely či pudy s výskytem netopýrů).

Naturová „evropská“ ochrana se často překrývá s naší „národní“ ochranou přírody u druhů, které jsou vzácné na našem území i celoevropsky (např. u nás kriticky ohrožené druhy perlorodka říční či popelivka

DALŠÍ INFORMACE

Směrnice Rady Evropských společenství 79/409/EHS z 2. dubna 1979 o ochraně volně žijících ptáků

Směrnice Rady Evropských společenství 92/43/EHS z 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Nařízení Vlády č. 132/2005 Sb. ze dne 22. prosince 2004, kterým se stanoví národní seznam evropsky významných lokalit

Rozhodnutí Komise ze dne 13. listopadu 2007, kterým se přijímá první aktualizovaný seznam lokalit významných pro Společenství v kontinentální biogeografické oblasti podle směrnice Rady 92/43/EHS

Rozhodnutí Komise ze dne 13. listopadu 2007, kterým se přijímá aktualizovaný seznam lokalit významných pro Společenství v panonské biogeografické oblasti podle směrnice Rady 92/43/EHS

Vranka obecná (Cottus gobio) je druhem rozšířeným v horských a podhorských tocích na území celé ČR. Její ochrana spočívá především v zachování proudných úseků s kamenitým dnem, udržení extenzivního rybářského hospodaření a nezhoršování kvality vod.

Šumava, Tříjezerní slať. Biotopy aktivních vrchovišť a navazujícího rašelinného lesa představují prioritní předměty ochrany EVL Šumava, zároveň se zde vyskytují druhy chráněné v PO Šumava (tetřev hlušec, tetřívka), které využívají rašeliništní keříčkovou vegetaci jako významný zdroj potravy.

Čertkus luční je živnou rostlinou housenek hnědáška chrastavcového (Euphydryas aurinia). Tento motýl je v Evropě po celém svém areálu silně na ústupu, u nás přežívají poslední populace v severozápadních Čechách (např. EVL Soos).

sibiřská jsou současně i evropsky významnými druhy). Obecný rozdíl ve způsobu ochrany „našich“ a „evropských“ chráněných území je v tom, že zatímco v prvních může být chráněno cokoliv od zajímavého geologického či geomorfologického útvaru až po druhově pestré louky s populacemi ochránářsky zajímavých druhů (někdy stačí, že jsou napohled „estetické“), soustavou Natura 2000 jsou naproti tomu chráněny pouze vybrané typy přírodních stanovišť a druhy, které jsou významné z hlediska celé Evropy.

V existujících chráněných územích jsou vyjmenovány činnosti, které jsou zde ze zákona zakázány. Na plochách EVL budou vyhlášována další chráněná území ve stávajících zákonných kategoriích (nejčastěji asi

jako přírodní památky), v nich však budou omezení činností směřována hlavně k ochraně evropsky významného druhu nebo přírodního stanoviště. U ptačích oblastí pak žádné zákazy přímo stanoveny nejsou, ale v jednotlivých nařízeních vlády, jimiž jsou PO vyhlášeny, jsou vyjmenovány činnosti, ke kterým je potřeba souhlasu orgánu ochrany přírody. V některých případech jsou v PO naturově chráněni i ptáci, kteří jsou na našem území celkem běžní, jinde v Evropě však představují rychle mizející druhy (např. tuhák obecný či datel černý).

Zcela novou kvalitou v ochraně přírody je ochrana přírodních stanovišť, kterou jsme na našem území před Naturou 2000 neznali. Tento systém umožňuje ochránit např. acidofilní bučiny, bezkolencové louky, podhorská vřesoviště nebo vegetaci vodních toků jako celek, aniž by se na daném stanovišti nutně musely vyskytovat chráněné druhy. Ochranu tak mohou požívat i na první pohled floristicky chudé vegetační typy, které ale mohou představovat biotop celé řady dalších organismů (např. vázaných na staré stromy s dutinami, trouchnivějící dřevo), nebo prostě zasluhují ochranu z hlediska své funkce v krajině (prameniště, rašeliniště apod.).

Co v současnosti lokality soustavy Natura 2000 ohrožuje a co jejich existence znamená při schvalování nových rozvojových záměrů či aktivit, o tom si povíme v některém příštím čísle.

